

POSUDEK NA DIPLOMOVOU PRÁCI NIKOL KRÁLOVÉ:

“Obraz nových náboženských hnutí v médiích. Situace v České republice v letech 1989-2009”, KRE FF Univerzity Pardubice, leden 2012

Cílem předkládané práce je analýza obrazu tzv. nových náboženských skupin (dále NNH) v českých médiích, především ve velkých novinách a periodikách, s občasným přihlédnutím k dalším médiím. Jednalo se o MF Dnes, Lidové noviny (u obou včetně všech příloh), Respekt, Reflex a Instinkt. V úvodu autorka formuluje otázky a nastiňuje, jak bude hledat odpovědi. Vhodně vybírá spektrum známějších skupin, o kterých se v médiích často píše: tzv. Svědkové Jehovovi, satanisté, Hnutí Haré Kršna, Scientologická církev, Hnutí Grálu, Imanuelité, Církev sjednocení, Rodina a Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů. První kapitola rozsáhle pojednává o médiích a způsobech jejich práce, které přináší mnoho problémů. Ve druhé kapitole N. Králová představuje problémy s vymezením tzv. nových náboženských hnutí, představuje tzv. antikultovní hnutí, otázky konverze a zjednodušených vysvětlení s konverzí do nových skupin spojených. Diskutováno je “vymývání mozků”, deprogramování, “bombrdování láskou” a otázka nebezpečnosti nových skupin. Výsledky svého výzkumu článků ve vybraných médiích předkládá autorka v poslední kapitole. Následuje závěr, seznam použitých zdrojů a přílohy.

Práci N. Králové je třeba ocenit hned z několika důvodů. Autorka bezpečně prokázala, že jí analyzovaná média představují několik nejznámějších nových skupin v negativním světle: v typologii přístupů médií k nim našla 76 a půl procenta negativních článků za období dvaceti let. Tedy více než tři čtvrtiny článků referují o NNH negativně, z toho 40,5 procenta extrémně negativně, zbylých 36 “trochu” negativně (viz s. 134 až 135; typologie dle Van Driela a Richardsona). Dalším důležitým přínosem práce je analýza používaných pojmů, respektive stereotypů ohledně NNH, co do jejich četnosti. Autorka zpracovala 42 článků, ve kterých se problematický pojem sekta vyskytl celkem 413 krát, to je v průměru deset použití na jeden článek. Následují pojmy kult a nebezpečí/nebezpečný. Objevují se též pojmy “extrémní”, “zhoubný”, “ovládání” a další negativním významem naplněné. Autorka dokumentuje též použití sousloví “psychická manipulace” a “vymývání mozků”. V průběhu druhé kapitoly na řadě konkrétních příkladů ukazuje, jak česká média převzala anglosaské negativní stereotypy ohledně NNH: od nevědeckého “vymývání mozků” přes hrůzu vyvolávající popisy údajných satanistických rituů a orgií až po nařčení S. M. Moona z genetických experimentů se vzorky krve budoucích manželů.

Nikol Králová se snaží vytvořit vlastní typologii způsobů mediální manipulace obrazu NNH. Vychází přitom z kvalitní odborné produkce – obecně k manipulaci médií z prací Zasepy a Illowieckého, Binkovy, speciálně k mediálnímu zacházení s novými náboženstvími práce Beckfordovy, Van Driela a Richardsona. Pasáže o působení médií obecně dobře shrnují dosavadní poznatky a připravují rámec pro specifické téma manipulace obrazu NNH. Autorka správně rozlišuje mezi cíly bádání o nových skupinách z pozic vědeckých a z pozic tzv. antikultovních skupin. Zcela na místě je v této souvislosti úvaha o vývoji a úloze Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů. Např. výzkum T. Roubala, jednoho z prvních porevolučních studentů religionistiky, dobře ukázal souvislost mezi začátkem působení společnosti a úplnou změnou mediálního obrazu konkrétní skupiny (Hnutí Haré Kršna). Pro české prostředí je přínosná diskuse o Hnutí Grálu a medializaci “kauz” Dvorského a Kuřimské.

Námítky, otázky a nesouhlas: Některé ze závěrů připomínají vynesení rozsudku: jsou až jednoznačným odsouzením bezohlednosti, lenosti a nevzdělanosti lidí z médií. Paušální a

příliš snadné odsouzení v závěru není žádnou badatelskou interpretací. Už proto, že není jasné, jak autorka k takovým závěrům dospěla? Není zcela jasné, jaký nakonec autorka zaujala postoj vůči tzv. vymývání mozků (debata na s. 75-80)? V každém případě chybí odkaz na diskuse ve Spojených státech, v rámci kterých se velká část psychologů od pojmu distancovala. Pokud se jedná o zhodnocení dokázaných zločinů či problematických jevů u NNH, autorka přebírá hodnocení Barettovo: jde o skutky jednotlivců a jako takové je třeba je posuzovat. Tím by ovšem odmítla možnost výzkumu nezdravé dynamiky skupin a problémů spojených s růstem byrokratických institucí. Proto nesouhlasím např. se zhodnocením problému v Hnutí Haré Kršna na s. 96 – 97. N. Králová je poněkud naivní, když pomíjí možnost účinného PR na straně očerňovaných skupin. Je pochopitelné, že ve světě do značné míry definovaném médií se alespoň některé napadené skupiny budou bránit stejnými “zbraněmi”. To se týká jak výsledného mediálního obrazu Hnutí Haré Kršna (v závěru), tak např. autorčina zdůvodnění, proč nejsou články o satanistických rituálech pravdivé (na s. 92 – 93). Vypadá to, že autorčina velká kritičnost směrem k velkým médiím není stejně tak aplikována, pokud se skrze média prezentují NNH samy.

V práci tu a tam narazíme na chyby, překlepy a neobratné formulace: “lidé ...si zvykli” (s. 141); “Nejčastěji jsou však stereotypy důsledkem novinářovi lenosti” (s. 127); nejednotný přepis reverend Moon/ Mun (s. 88 aj.); “hinduismus, který je nedílnou součástí tohoto hnutí” (tj. Hnutí Haré Kršna, s. 132); autorka asi chtěla říct, že religionistické výklady bývají značně problematizující, spíše než problematické (s. 140).

Celkově je práce přínosnou a ve shrnutí autorčina výzkumu originální studií. Po důkladnějším přepracování by výsledky výzkumu zasluhovaly publikovat. Text jednoznačně doporučuji k obhajobě a vzhledem k výše uvedeným výtkám navrhuji hodnocení výborně mínus.

V Liberci, 25. ledna 2012,

Martin Fárek, Ph.D.